

ภาพที่ 48-49 ลายปูนปั้นประดับเรือนธาตุชั้นที่ 2 ด้านทิศตะวันออก
พระพุทธรูปปางสมาธิ ประทับนั่งขัดสมาธิราบบนครุฑตรงกลาง ขนาบข้างด้วยพระสาวกยืนประนมมือมีดอกไม้ม

ภาพที่ 50-51 ลายปูนปั้นประดับเรือนธาตุชั้นที่ 1 ด้านทิศตะวันออก
ซ้าย : ลายดอกไม้ ขวา : คนขี่ม้า

ภาพที่ 52-53 ลายปูนปั้นประดับเรือนธาตุชั้นที่ 2 ด้านทิศใต้
พระพุทธรูปปางสมาธิ ประทับนั่งขัดสมาธิราบตรงกลาง ขนาบข้างด้วยพระสาวกยืนประนมมือนี้ออกไม้

ภาพที่ 54-55 ลายปูนปั้นประดับเรือนธาตุ ด้านทิศใต้
ซ้าย : เรือนธาตุชั้นที่ 4 พระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางสมาธิ 2 องค์
ขวา : เรือนธาตุชั้นที่ 3 พระพุทธรูปปางเปิดโลก ประทับยืนตรงกลาง ขนาบข้างด้วยพระพุทธรูปปางรำพึง ประทับยืน

ภาพที่ 56-57 ลายปูนปั้นประดับเรือนธาตุชั้นที่ 1 ด้านทิศใต้
ลายกวางท่ามกลางพันธุ์พฤกษา

ภาพที่ 58-59 ลายปูนปั้นประดับพระธาตุ ด้านทิศตะวันตก

ภาพที่ 60-61 ลายปูนปั้นประดับพระธาตุ ด้านทิศตะวันตก

ซ้าย : เรือนธาตุชั้นที่ 3 พระพุทธรูปปางเปิดโลก ประทับยืนตรงกลาง ขนาบข้างด้วยพระพุทธรูปปางรำพึง ประทับยืน

ขวา : เรือนธาตุชั้นที่ 2 พระพุทธรูปปางสมาธิ ประทับนั่งขัดสมาธิราบตรงกลาง

ขนาบข้างด้วยพระสาวกยืนประนมมือน้อมดอกไม้

ภาพที่ 62-63 ลายปูนปั้นประดับเรือนธาตุชั้นที่ 1 ด้านทิศตะวันตก

ซ้าย : ลายเทพพนมผุดจากท่ามกลางกลุ่มพันธุ์พฤกษา ขวา : ลายเทพพนมผุดจากท่ามกลางกลุ่มพันธุ์พฤกษา

ภาพที่ 64-65 ลายปูนปั้นประดับเรือนธาตุชั้นที่ 1 ด้านทิศตะวันตก

ซ้าย : ลายพันธุ์พฤกษา ขวา : ลายคชสีห์ ที่อยู่ด้านล่างลายเทพพนมผุดจากท่ามกลางกลุ่มพันธุ์พฤกษา

ภาพที่ 66 สภาพหน้ากาล ตั้งอยู่ที่ผนังเรือนธาตุชั้นที่ 1 ด้านทิศตะวันตก สันนิษฐานว่าน่าจะตกลงมาจากเรือนธาตุชั้นบน

2.1.3 ธาตุ (องค์ทิศเหนือ)

ธาตุตั้งอยู่บริเวณทิศเหนือของพระธาตุ ก่อด้วยอิฐฉาบปูน มีขนาดกว้าง 0.92 เมตร ยาว 0.92 เมตร สูง 2.40 เมตร² ฐานบัวด้านล่างถูกดินถมจึงมองเห็นเรือนธาตุสี่เหลี่ยม มีร่องรอยการทาสีเหลือง ถัดขึ้นไปเป็น บัวคว่ำบัวหงาย และบัลลังก์รองรับปล้องไฉนที่ถูกตัดออก

ภาพที่ 67-68 ธาตุ (องค์ทิศเหนือ) ซ้าย : ด้านทิศเหนือ ขวา : ด้านทิศใต้

² ส่วนยอดของธาตุได้ถูกตัดออก เนื่องจากชาวบ้านได้ร่วมใจกันทำหลังคาคลุมรอบ ๆ พระธาตุ ปรากฏว่าหลังคาติด ส่วนยอดของธาตุองค์นี้ชาวบ้านจึงได้ตัดยอดธาตุออก

ภาพที่ 69-70 ธาตุ (องค์ทิศเหนือ) ซ้าย : ด้านทิศตะวันออก ขวา : ด้านทิศตะวันตก

2.1.4 ธาตุ (องค์ทิศตะวันออก)

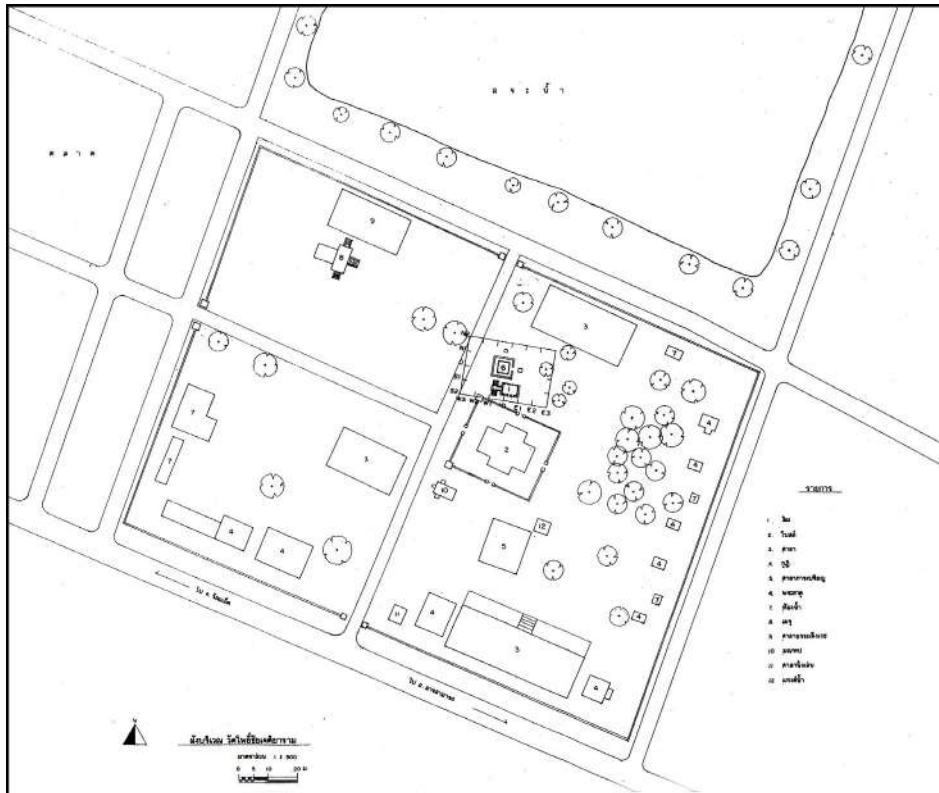
ธาตุตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันออกของพระธาตุ ก่อด้วยอิฐฉาบปูน มีขนาดกว้าง 1.40 เมตร ยาว 1.40 เมตร สูง 4.80 เมตร ฐานบัวด้านล่างถูกดินถมจึงมองเห็นเรือนธาตุสี่เหลี่ยม มีร่องรอยการทาสีเหลือง ถัดขึ้นไปเป็นบัวคว่ำบัวหงาย และบัลลังก์รองรับปล้องไฉน ปลียอดหักหายไป

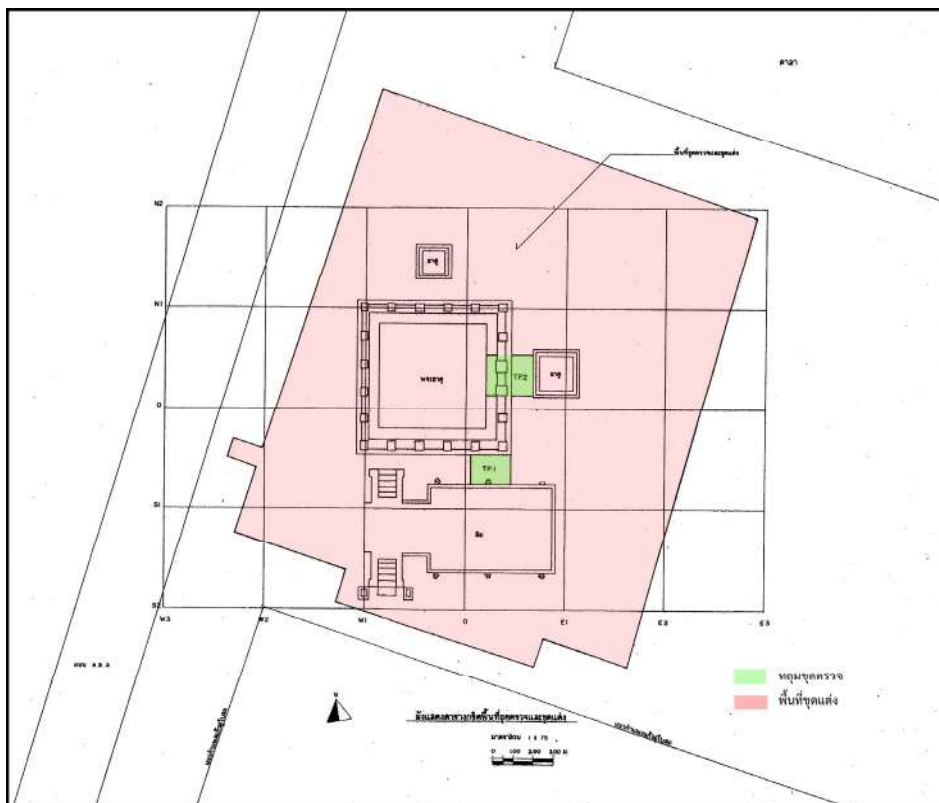
ภาพที่ 71-72 ธาตุ (องค์ทิศตะวันตก) ซ้าย : ด้านทิศเหนือ ขวา : ด้านทิศใต้

ภาพที่ 73-74 ธาตุ (องค์ทิศตะวันตก) ซ้าย : ด้านทิศตะวันตก ขวา : มุมทิศตะวันตกเฉียงใต้

แผนผังที่ 1 แสดงผังกริตบริเวณโบราณสถาน

แผนผังที่ 2 แสดงผังกริตบริเวณโบราณสถาน ที่ดำเนินงานทางโบราณคดี

2.2 การวางผัง

2.2.1 กำหนดจุดอ้างอิงตายตัว (Fixed Point) ใช้สำหรับอ้างอิงตำแหน่งของโบราณสถานหรือโบราณวัตถุต่าง ๆ ที่พบระหว่างการขุดศึกษา โดยได้กำหนดจุดอ้างอิงตายตัวไว้ที่บริเวณพื้นถนนคอนกรีตระหว่างอุโบสถ (หลังใหม่) กับด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของสิม

2.2.2 กำหนดเส้นแกนหลัก (Base Line) วางตัวตามแนวโบราณสถาน ตัดกันที่บริเวณจุดอ้างอิงตายตัว จากนั้นทำผังบริเวณโดยวางผังในระบบตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัส (Grid System) ขนาด 5x5 เมตร โดยเรียกชื่อพื้นที่ในตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัสตามทิศและระยะทางโดยมีจุดตัดที่บริเวณจุดอ้างอิงตายตัวเป็นจุดเริ่มต้นในการเรียกชื่อ เช่น กริด N1W1 หมายถึง พื้นที่ในตารางที่ 1 ทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกจากจุดตัด

2.2.3 ทำการสำรวจโบราณสถานวัดโพธิ์เจติยาราม (เหล่าฮก) และพื้นที่โดยรอบเพื่อกำหนดตำแหน่งของโบราณสถานลงในผังบริเวณ

2.2.4 กำหนดจุดค่าระดับสมมติ 0.00 cm.dt. (Datum Point) เพื่อใช้อ้างอิงระดับของโบราณสถานหรือโบราณวัตถุต่าง ๆ ที่พบระหว่างการขุดศึกษา

2.3 เทคนิคการขุดตรวจ-ขุดแต่งทางโบราณคดี การเก็บหลักฐาน และการบันทึกข้อมูล

สำหรับการขุดตรวจ-ขุดแต่งทางโบราณคดีได้ทำการขุดตามระดับชั้นดินสมมติ (Unit Level) กำหนดให้แต่ละชั้นดินมีความหนา 10 เซนติเมตร ขุดลงไปตามระบบเช่นนี้ จนถึงระดับชั้นดินที่ไม่ปรากฏร่องรอยการทำกิจกรรมของมนุษย์หรือชั้นดินไร้วัฒนธรรม (Sterile) แต่ในบางครั้งเมื่อพบร่องรอยผิวดิน (Feature) หรือความเปลี่ยนแปลงของดินที่ผิดปกติ ก็จะทำการขุดผิวหน้าดิน (Scraping) ทำการบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อทำการศึกษาต่อไป นอกจากนี้ในระหว่างที่ทำการขุดค้นศึกษาได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับรายละเอียดหรือสัณฐานของดิน (Soil Morphology) ด้วย เพื่อประกอบการศึกษาภายในหลุมขุดตรวจ อันอาจจะเป็นประโยชน์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกันของชั้นดินของแหล่งโบราณสถานแห่งนี้ รวมถึงวิเคราะห์ตีความในระดับต่อไป

ในส่วนของหลักฐานที่พบจากการขุดแต่งทางโบราณคดี ได้จัดเก็บตามพื้นที่ตารางสี่เหลี่ยม (Grid System) ที่ได้กำหนดไว้แล้วก่อนหน้านี้ โดยแยกตามประเภทความสำคัญของหลักฐาน และความแข็งแรงคงทน โดยนำไปบรรจุไว้ในวัสดุที่มีความแข็งแรง สำหรับเตรียมการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบต่อไป

โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ (Special Finds) และแนวอิฐต่าง ๆ ที่พบในขณะขุดตรวจ-ขุดแต่งทางโบราณคดี ได้ทำการบันทึกภาพด้วยกล้องถ่ายรูป (ดิจิทัล) พร้อมกับการบันทึกลงในแผนผัง

2.4 การดำเนินงานขุดตรวจทางโบราณคดี

ในการดำเนินงานขุดตรวจทางโบราณคดีรอบโบราณสถานวัดโพธิ์เจติยาราม (เหล่าฮก) ได้ทำการขุดตรวจทางโบราณคดีจำนวน 2 หลุม เพื่อตรวจสอบระดับพื้นใช้งาน (Living Floor) และเป็นแนวทางในการดำเนินงานขุดแต่งต่อไป

2.4.1 หลุมขุดตรวจทางโบราณคดีหมายเลข 1 (Trench 1) มีขนาด 2x2.30 เมตร โดยทำการขุดตรวจกึ่งกลางระหว่างฐานสี่ด้านทิศเหนือยาวไปชิดฐานกำแพงพระธาตุด้านทิศใต้ บริเวณกริด S1E1

ภาพที่ 75-80 การดำเนินงานขุดตรวจ หลุมขุดตรวจที่ 1 (Trench 1)

2.4.1.1 หลักฐานทางโบราณคดีที่พบตามระดับชั้นดินสมมติ

ระดับพื้นผิว (Surface) บริเวณพื้นผิวดินนี้ ได้ผ่านการทุบลานปูนซีเมนต์ด้านบนออกแล้ว ไม่พบโบราณวัตถุใด ๆ วัดค่าระดับผิวดินได้ประมาณ 10 เซนติเมตร ดินมีลักษณะเป็นดินทราย เมื่อถ่ายรูปเสร็จจึงได้เริ่มทำการขุดตรวจ

ระดับชั้นดินสมมติที่ (1) 0-20 cm.dt. ได้ทำการเปิดหน้าดินลงไป 10 เซนติเมตร ดินมีลักษณะเป็นดินทราย ไม่พบโบราณวัตถุ

ระดับชั้นดินสมมติที่ (2) 20-30 cm.dt. ดินมีลักษณะเป็นดินทราย พบชิ้นหินออบซิเดียน

ระดับชั้นดินสมมติที่ (3) 30-40 cm.dt. ดินมีลักษณะเป็นดินทราย แน่นและแข็งขึ้น มีจุดประสีส้ม สีส้มปนในดิน พบเศษไม้ในกริด NWQ หลักฐานที่พบ ชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคาด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านในสีน้ำตาลส้ม

ระดับชั้นดินสมมติที่ (4) 40-50 cm.dt. ดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย มีจุดประสีส้ม สีเหลือง ดินจับตัวเป็นก้อน เริ่มแน่นและแข็งขึ้น หลักฐานที่พบ ไม่พบโบราณวัตถุ

ระดับชั้นดินสมมติที่ (5) 50-60 cm.dt. ดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย มีจุดประสีส้ม สีเหลือง จับตัวเป็นก้อน ในบริเวณกริด SEQ ที่ติดผนังของหลุมพบก้อนหินปูน 1 ก้อน หลักฐานที่พบ พบชิ้นส่วนประติมากรรมปูนปั้น 3 ชิ้น

ระดับชั้นดินสมมติที่ (6) 60-80 cm.dt. ดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย บริเวณกลางหลุมเป็นดินทราย ดินแข็ง จับตัวเป็นก้อน มีจุดประสีส้ม สีเหลือง พบเศษก้อนอิฐ 1 ก้อน และในบริเวณกริด SEQ ที่ติดผนังส้ม พบหินทรายซ้อนกัน 3 ก้อนเรียงจากสูงมาหาเตี้ย (วัดค่าระดับได้ 76-117 cm.dt.) สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นใบเสมา หลักฐานที่พบ พบชิ้นส่วนเหล็กและตะปู

ระดับชั้นดินสมมติที่ (7) 80-100 cm.dt. ดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย แข็ง จับตัวเป็นก้อน มีจุดประสีส้ม สีเหลือง และเริ่มมีเม็ดกรวดเม็ดแลงปะปนในดิน หลักฐานที่พบ พบชิ้นส่วนตะปู 1 ชิ้น

ระดับชั้นดินสมมติที่ (8) 100-120 cm.dt. ดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย ไม่แข็งมาก เหมือนในชั้นดินข้างบน จับตัวเป็นก้อน มีจุดประสีส้ม สีเหลือง และมีเม็ดกรวดเม็ดแลงสีส้มปะปนในดิน หลักฐานที่พบ พบชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจำนวน 2 ชิ้น

ระดับชั้นดินสมมติที่ (9) 120-140 cm.dt. ดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย จับตัวเป็นก้อน มีจุดประสีส้ม สีเหลือง และมีเม็ดกรวดเม็ดแลงสีส้มปะปนในดิน หลักฐานที่พบ ไม่พบโบราณวัตถุ

ระดับชั้นดินสมมติที่ (10) 140-160 cm.dt. เปิดเฉพาะกริด NEQ และ SEQ ดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย จับตัวเป็นก้อน มีจุดประสีส้ม สีเหลือง และมีเม็ดกรวดเม็ดแลงสีส้มปะปนในดิน หลักฐานที่พบ ไม่พบโบราณวัตถุ

ภาพที่ 81-82 ซ้าย : ระดับพื้นผิว (Surface) ขวา : ระดับชั้นดินสมมติที่ (1) 0-20 cm.dt.

ภาพที่ 83-84 ซ้าย : ระดับชั้นดินสมมติที่ (2) 20-30 cm.dt. ขวา : ระดับชั้นดินสมมติที่ (3) 30-40 cm.dt.

ภาพที่ 85-86 ซ้าย : ระดับชั้นดินสมมติที่ (4) 40-50 cm.dt. ขวา : ระดับชั้นดินสมมติที่ (5) 50-60 cm.dt.

ภาพที่ 87-88 ซ้าย : ระดับชั้นดินสมมติที่ (6) 60-80 cm.dt. ขวา : ระดับชั้นดินสมมติที่ (7) 80-100 cm.dt.

ภาพที่ 89-90 ซ้าย : ระดับชั้นดินสมมติที่ (8) 100-120 cm.dt. ขวา : ระดับชั้นดินสมมติที่ (9) 120-140 cm.dt.

ภาพที่ 91 ระดับชั้นดินสมมติที่ (10) 140-160 cm.dt.

สรุปผลการขุดตรวจทางโบราณคดีในแต่ละระดับชั้นดินสมมติ ปรากฏว่าชั้นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในหลุมขุดตรวจที่ 1 (Trench 1) ครอบคลุมตั้งแต่ในระดับชั้นดินสมมติที่ 1-10 (0-160 cm.dt.) หลักฐานที่พบมีจำนวนไม่กี่ชิ้นในระดับชั้นดินสมมติที่ 2- 8 และในระดับชั้นดินสมมติที่ (9-10) 120-160 cm.dt. เป็นชั้นดินสมมติที่ไม่พบโบราณวัตถุใดๆ อีกแล้ว โดยในหลุมขุดตรวจที่ 1 นี้ มีความลึก 160 cm.dt. ก็ไม่มีกิจกรรมใด ๆ แล้ว (Sterile)